

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA
URODNJAVANJE/GENDER MAINSTREAMING

RODNO SENZITIVNI PARLAMENTI

Alatke i metode za urodnjavanje politika,
programa i projekata

Saša Gavrić
Sarajevo, juni 2020.

Da bi predvodili druge institucije u rodnoj transformaciji države i društva, parlamenti moraju da postanu rodno senzitivni.

Rodno senzitivni parlamenti su moderni parlamenti, parlamenti koji odgovaraju na zahtjeve rodne ravnopravnosti i inkluzije demokratskog i egalitarnog društva, djelujući rodno senzitivno kroz sve tri parlamentarne funkcije: reprezentaciju, donošenje zakona i politika i parlamentarni nadzor.

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA
URODNJAVANJE/GENDER MAINSTREAMING

RODNO SENZITIVNI PARLAMENTI

Alatke i metode za urodnjavanje politika,
programa i projekata

Saša Gavrić
Sarajevo, juni 2020.

Sadržaj

	PREDGOVOR	2
1.	UVOD: ŠTA JE URODNJAVANJE ILI GENDER MAINSTREAMING?	3
2.	RODNO SENZITIVNI PARLAMENTI: ALATKA I TERMINOLOGIJA	5
3.	RODNA SENZITIVNOST U PARLAMENTIMA U PRIMJENI	7
	Rodna ravnopravnost u vršenju reprezentativne funkcije parlamenata.....	7
	Zakonodavna funkcija parlamenata i rodna senzitivnost.....	9
	Rodno senzitivni parlamentarni nadzor.....	11
4.	KAKO DALJE? DESET KORAKA ZA URODNJAVANJE PARLAMENATA U BIH	13
5.	PRILOZI	15
	Prilog 1: Kratak pregled parlamentarnog sistema u BiH.....	15
	Prilog 2: Pitanja za rodnu analizu pri razmatranju nacrtu zakona i politika.....	16
	Prilog 3: Uloga parlamenata u provođenju Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.....	17

PREDGOVOR

Postdejtonska Bosna i Hercegovina, u kompleksnom, asimetrično federalno uređenom političkom sistemu, postigla je veliki napredak kada govorimo o pravnom, političkom i institucionalnom okviru za unapređenje rodne ravnopravnosti. Uspostavljanjem institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost početkom novog milenija, prvo gender centara Federacije i Republike Srpske, a kasnije i Agencije za ravnopravnost spolova pri Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, osigurani su institucionalni temelji za daljnje zagovaranje i rodnu transformaciju na nivou države i entiteta. BiH je bila među prvim zemljama Jugoistočne Evrope koja je usvojila Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, na neki način avangardni pravni okvir koji treba da vodi sve ostale pravne, političke i institucionalne mjere i postupke. Važno je naglasiti da sve ove promjene ne bi bile moguće da nije bilo udruženog, koordinisanog, a ponekad i paralelnog rada ženskog pokreta i organizacija civilnog društva, institucionalnih mehanizama, međunarodnih organizacija i međunarodnih političkih fondacija i instituta.

Sada kada je manje-više osiguran adekvatan pravni, politički i institucionalni okvir, vrijeme je da se fokusiramo na same procese, alatke, resurse, znanje i kapacitete koji će institucijama na svim nivoima vlasti i organizacijama civilnog društva olakšati rad u specifičnim oblastima u kojima i dalje prevladava neravnopravnost muškaraca i žena.

Tim povodom, kancelarija Friedrich-Ebert-Stiftung u Bosni i Hercegovini odlučila je da pokrene izradu Gender Toolboxa, resursnog paketa alatki, metoda, uputstava i informacionih grafika koji bi trebali olakšati integrisanje rodne perspektive u dnevnom radu svih nas. Prvi dokument objavljen je u maju 2020, predstavljajući alatku rodna analiza (*gender analysis*).

Ovaj dokument uvodi nas u alatku rodno senzitivnih parlamenata, ukazujući na značaj i mogućnosti urođjavanja svih aktivnosti i procesa u parlamentima na nivou države, entiteta, kantona i Brčko distrikta BiH, u skladu sa funkcijama koje vrše: reprezentacija, donošenje zakona i politika i parlamentarni nadzor.

Radujemo se Vašoj povratnoj informaciji i prijedlozima na email: merima.ejubovic@fes.ba

1.

UVOD: ŠTA JE URODNJAVANJE ILI GENDER MAINSTREAMING?

U prvom dokumentu u okviru FES Gender Toolboxa uveli smo vas u strategiju gender mainstreaminga ili urođnjavanja. Ovdje ćemo se prisjetiti samo nekoliko ključnih odredbi.

Gender mainstreaming prihvaćen je međunarodno kao strategija za postizanje rodne ravnopravnosti. Gender mainstreaming podrazumijeva integraciju rodne perspektive u pripreme, izradu, provedbu, nadgledanje provedbe i evaluaciju politika, regulacijskih mjera i finansijskih programa s ciljem promocije ravnopravnosti muškaraca i žena i suzbijanja diskriminacije na osnovu roda i spola (EIGE, 2020a). Na ovaj način nas Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE), centralna institucija Evropske unije za ovu temu, na svojoj internet-stranici uvodi u gender mainstreaming.

Jednostavnim jezikom rečeno, gender mainstreaming su mjere, koraci i procesi koje primjenjujemo pri planiranju, provođenju i nadgledanju zakona, podzakonskih akata, programa, projekata, aktivnosti i budžeta kako bismo imali podjednak uticaj i transformativni učinak na žene i muškarce, djevojčice i dječake, kao i sve različite društvene grupe među njima.

Engleska sintagma **gender mainstreaming** različito se prevodi na bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski jezik. U FES Gender Toolboxu koristimo termine **urođnjavanje** i **gender mainstreaming**. Na to smo se odlučili jer upotreba prefiksa "u" (urođnjavanje) na adekvatan način reflektuje prirodu gender mainstreaminga u smislu ulaganja rodne perspektive u politike i prakse, odnosno trajnog procesa koji zahtijeva vrijeme (Antonijević, 2018: 57–58). **Urođnjavanje** je relativno nova feministička strategija promjene, koja je prvi put uvedena 1995. godine na UN-ovoj Četvrtoj svjetskoj konferenciji žena u Pekingu, usvajanjem zaključaka u formi **Pekinske platforme za akciju**. Njen primarni cilj je smanjivanje i iskorjenjivanje rodnih neravnopravnosti, prije svega putem državnog aparata. Otud je, kao strategija, urođnjavanje usko povezano sa institucionalizacijom i internacionalizacijom feminističke teorije i prakse (Antonijević, 2019).

Strateški interesi, a ne samo praktične potrebe žena, doprinijeli su da se pitanje rodne ravnopravnosti posmatra kao **dio svih politika u svim aspektima društvenog i ekonomskog života**, a ne kao izolovano žensko pitanje.

Kao specifična strategija, urođnjavanje je uvedeno u zakonodavstvo Evropske unije preko Ugovora iz Amsterdama (1997) koji članom 3. obavezuje države članice da pitanja rodne ravnopravnosti dosljedno provedu u oblasti svih politika od značaja za Uniju (EIGE 2020a).

SAZNAJ VIŠE: TERMINOLOGIJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Sticanje ekspertize i znanja za rad na unapređenju rodne ravnopravnosti i urođnjavanja zahtijeva adekvatno poznavanje terminologije rodne ravnopravnosti. Od važnosti nisu samo definicije, nego i teorijski pristupi koji stoje iza određenog termina. Stoga predlažemo da konsultujete različite rječnike koji su navedeni u prilogu ovog dokumenta. Jedan od centralnih svakako je rječnik Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost, dostupan na linku: <https://eige.europa.eu/thesaurus>.

Pored toga, **Evropski institut za rodnu ravnopravnost** održava i jedan od najvažnijih **online portala na temu rodna ravnopravnost**, urođnjavanje i alatke za urođnjavanje, koji nudi mnoštvo važnih resursa za sve nas.

Urođnjavanje se može razumjeti na dva načina: a) kao strateški i politički koncept promjene ili b) kao tehnički proces, sredstvo ili skup alatke za postizanje rodne ravnopravnosti i uključivanje rodne perspektive u programe, aktivnosti i procese. Razumijevanje, primjena i transformativni potencijal urođnjavanja zavisi upravo od toga da li se ono sagledava kao **političko sredstvo promjene** ili kao **uključivanje rodne perspektive u praktične politike**. U ovom uputstvu za primjenu rodne analize **urođnjavanje shvatamo kao proces uključivanja rodne perspektive u praktične politike**.

SAZNAJ VIŠE: ISTORIJA USPOSTAVLJANJA INSTITUCIONALNIH MEHANIZAMA I ZAKONSKOG OKVIRA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST U BIH

Autorice Arijana Aganović, Edita Miftari i Marina Veličković u knjizi „1995–2015: Žene i politički život u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini“, pregledom postojećih istraživanja i intervjua sa akterkama iz ovog perioda na slikovit način i hronološki uvode nas u istorijat uspostavljanja institucionalnih mehanizama – kako je nastajalo i razvijano zakonodavstvo i kako su stvoreni temelji za gender mainstreaming u BiH. Link na knjigu možete pronaći u bibliografiji ove publikacije.

Različite organizacije primjenjuju **različite pristupe prema urođnjavanju i odnosu urođnjavanja prema drugim (feminističkim) strategijama promjene**. Evropska komisija se 1996. godine odlučila za **dualni pristup** (*dual approach*):

- integrisanje rodne perspektive u sve politike i sektore (tzv. urođnjavanje),
- provedba posebnih mjera za osnaživanje žena (*empowerment*) i za uklanjanje i prevenciju rodne neravnopravnosti (tzv. afirmativne mjere) (EIGE 2020a).

Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju (SIDA) primjenjuje **trostruki pristup** (*three-track approach*), koji uvodi dijalog kao političko sredstvo za osiguranje trajnosti i održivosti promjene:

- integrisanje rodne dimenzije u sve intervencije i aktivnosti (tzv. urođnjavanje),
- targetiranje specifičnih grupa ili problema kroz mjere osnaživanja, tj. afirmativne mjere,
- dijalog s partnerima u međunarodnoj zajednici, vlastima i civilnim društvom, u vezi s rodnim pitanjima, s ciljem osiguranja političkih promjena (SIDA, 2015a).

Da sažmemo: urođnjavanje kao strategija podrazumijeva **dvije dimenzije** – uklanjanje neravnopravnosti u položaju žena ili muškaraca u kontekstu javne i privatne sfere i integrisanje rodne perspektive u sam sadržaj politika u različitim sektorima, uključujući promjene koje se odnose na stavove i ponašanje. **Da bi se postigli planirani rezultati**, neophodno je da se stvore **preduslovi** i da se primjenjuju **metode i alatke za urođnjavanje** (*tools*).

Metode i alatke za urođnjavanje od centralnog su značaja – nude jasna uputstva kako da se urođnjavanje primijeni u praksi. **Alatke za urođnjavanje**, poput rodne analize, rodnih revizija i procjena ili rodno-odgovornog budžetiranja, instrumenti su koji se mogu koristiti odvojeno ili zajedno, s ciljem da se oblikuju različiti programi, njihov cilj i svrha, pristup i sadržaj. U ovom dokumentu predstavljamo jednu specifičnu alatku: **rodno senzitivni parlamenti** (*gender sensitive parliaments*).

2.

RODNO SENZITIVNI PARLAMENTI: ALATKA I TERMINOLOGIJA

Predstavnička tijela igraju centralnu ulogu u demokratskim političkim sistemima i zbog toga trebaju biti reprezentativna, transparentna, pristupačna, odgovorna i efikasna u vršenju svojih osnovnih funkcija: reprezentacija, donošenje zakona i politika, parlamentarni nadzor i kontrola izvršne vlasti. Parlamenti su veoma značajni u promociji ljudskih prava i rodne ravnopravnosti (IPU, 2011). Veliki izazov demokratskog razvoja u 21. vijeku je i dalje nedovoljna zastupljenost žena u parlamentima, koja u prosjeku iznosi samo 25% na globalnom nivou.

Žene u BiH u politici učestvuju od 1945. godine, kada je socijalistička Jugoslavija uvela ravnopravno pravo glasa za žene i muškarce. Od tada do danas nivoi zastupljenosti bili su različiti, ali ni u jednom periodu nisu bili na nivou od 40%, što se smatra minimalnim zadovoljavajućim procenatom reprezentativnosti, prema međunarodnim standardima, da bi se moglo govoriti o ravnopravnoj zastupljenosti (Ždralović i Gavrić, 2019).

Parlamenti kao institucije imaju svoja specifična **pisana i nepisana pravila**, koja nisu nužno rodno senzitivna, i kao takva predstavljaju dodatnu **prepreku za političku participaciju žena**, ali i za unapređenje rodne ravnopravnosti u društvu. Parlamenti predstavljaju i radno mjesto, i kao takvi imaju svoje unutrašnje procedure, prakse i organizacijsku kulturu. Od parlamentarki i parlamentaraca, kao predstavnika građanki i građana, očekuje se da djeluju u skladu sa usvojenim normama i pravilima, da se suzdrže od diskriminatornog ili seksističkog ponašanja, uključujući i seksualno uznemiravanje. Parlamentarci i parlamentarke moraju iskazati visok stepen integriteta i profesionalizma, te služiti kao primjer drugim članovima i članicama društva. Stoga je bitno da parlamenti unaprijede svoju kulturu, infrastrukturu i unutrašnja pravila kako bi mogli odgovoriti na nove potrebe i izazove u vezi s pitanjima inkluzivnosti i rodne ravnopravnosti. Tako shvaćena rodno transformativna uloga parlamenata može uticati i na promjenu rodnih odnosa uopšte, na primjer na usklađenost privatnog i porodičnog života sa radom u predstavničkim tijelima. Ukratko, da bi predvodili druge institucije u rodnoj transformaciji države i društva, **parlamenti moraju da postanu rodno senzitivni**.

SAZNAJ VIŠE:

RESURSI INTERPARLAMENTARNE UNIJE NA TEMU „ŽENE U POLITICI“

IPU održava online platformu o statistikama, istraživanjima i izvještajima na temu žene u politici. IPU takođe redovno ažurira podatke o zastupljenosti žena i muškaraca u svim nacionalnim parlamentima na svijetu, što je jako važan i zanimljiv izvor.

Saznajte više na linku: <https://www.ipu.org/our-impact/gender-equality/women-in-parliament/ipu-knowledge-hub-women-in-politic>.

Interparlamentarna unija (IPU, *Inter-Parliamentary Union*) **definiše rodno senzitivne parlamente** (IPU, 2011) kao parlamente:

- čije strukture, procedure i metode djelovanja odgovaraju potrebama i interesima muškaraca i žena,
- koji uklanjaju barijere – supstancijalne, strukturalne ili kulturalne prirode – za ravnopravno učešće žena u politici i kao takvi služe kao pozitivan primjer društvu u cjelini,
- čiji se rad i resursi efikasno koriste za promociju rodne ravnopravnosti,
- koji obezbjeđuju rodnu ravnopravnost za parlamentarke i parlamentarce, kao i za osoblje koje radi u parlamentima,
- gdje žene ne samo mogu, već i žele da rade i gdje mogu da se razvijaju, doprinose i gdje se njihov rad ravnopravno vrednuje,
- koji svojim djelovanjem razvijaju pozitivne primjere za promociju rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Da sažmemo: Rodno senzitivni parlamenti su moderni parlamenti, parlamenti koji odgovaraju na zahtjeve rodne ravnopravnosti i inkluzije demokratskog i egalitarnog društva, djelujući rodno senzitivno kroz sve tri parlamentarne funkcije: reprezentaciju, donošenje zakona i politika i parlamentarni nadzor.

SAZNAJ VIŠE:

OSCE/ODIHR PRIRUČNICI I ONLINE ALATKE NA TEMU „ŽENE U POLITICI“

OSCE-ova Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) podržava zemlje članice OSCE-a u provedbi demokratskih reformi i promociji političke participacije žena. U okviru tih aktivnosti, ODIHR je razvio različite priručnike za praktičnu primjenu, koji su dostupni na linku <https://www.osce.org/odihrgender-equality>.

ODIHR je 2020. godine objavio i online alatku za rodne revizije političkih stranaka (*Gender audit Online tool*). Ova alatka vodi političke stranke u izradi samoprocjene rodne senzitivnosti i pomaže im da nakon toga razviju i adekvatne akcijske planove, kojima se adresiraju nedostaci. Alatka je dostupna na: genderaudit.osce.org.

Proces urođnjavanja u parlamentima uvijek počinje analizom trenutnog stanja i primjenom rodne analize (*gender analysis*, vidi prvu alatku u okviru edicije FES Gender Toolbox). Evropski institut za rodnu ravnopravnost razvio je **metodologiju za samoprocjenu stanja rodne senzitivnosti u parlamentima** (EIGE, 2020b). Ova alatka podrazumijeva kvantitativno mjerenje nivoa rodne osvištenosti parlamenta putem 107 indikatora, podijeljenih u pet oblasti:

- Oblast 1: žene i muškarci imaju jednake mogućnosti za pristup i izbor u parlament,
- Oblast 2: žene i muškarci imaju jednake mogućnosti da utiču na radne procedure parlamenta,
- Oblast 3: interesi i potrebe žena i muškaraca imaju adekvatno mjesto na dnevnom redu i planu rada parlamenta,
- Oblast 4: parlament usvaja rodno senzitivno zakonodavstvo,
- Oblast 5: parlament ispunjava svoju simboličku funkciju.

Samoprocjena stanja rodne senzitivnosti u parlamentima provedena je u Evropskom parlamentu, kao i u svim nacionalnim parlamentima zemalja članica Evropske unije, a rezultati su publikovani na web-stranici (EIGE, 2020b). Samoprocjena je takođe provedena u parlamentima Sjeverne Makedonije i Albanije (ODIHR, 2020).

PRIMJER DOBRE PRAKSE:

SAMOPROCJENA RODNE SENZITIVNOSTI U SKUPŠTINI SJEVERNE MAKEDONIJE KAO OSNOVA ZA USVAJANJE PARLAMENTARNOG GENDER AKCIONOG PLANA

Misija OSCE-a u Skoplju već godinama saraduje sa Skupštinom Sjeverne Makedonije. U okviru te saradnje, 2019. Misija je podržala Skupštinu da provede samoprocjenu rodne senzitivnosti koristeći metodologiju Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost. Na osnovu ove analize i otkrivenih nedostataka, Skupština se obavezala na izradu prvog dvogodišnjeg Akcionog plana za rodnu senzitivnost za 2020. i 2021. godinu, koji je u januaru 2020. usvojila parlamentarna Komisija za jednake mogućnosti žena i muškaraca, što je ujedno i prvi gender akcioni plan jednog parlamenta na Zapadnom Balkanu. Saznajte više o ovom procesu u vodiču: OSCE Mission to Skopje (2020): *Gender matters! Manual for members of parliament and parliamentary staff on gender equality and women's empowerment for the Assembly of the Republic of North Macedonia*. Skopje. Dostupno na: www.osce.org/skopje.

PRIMJER DOBRE PRAKSE:

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BIH FORMALIZOVALA UPOTREBU RODNO SENZITIVNOG JEZIKA

Upotreba rodno senzitivnog jezika svoj temelj nalazi u Zakonu o zabrani diskriminacije BiH i Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH. U brojnim evropskim državama postoji praksa da se u državnim institucijama koristi rodno senzitivni jezik, a zahvaljujući inicijativi tadašnje poslanice Ismete Dervoz, rodno senzitivni jezik koristi se i u Parlamentarnoj skupštini BiH od 2013. godine. U okviru inicijative pokrenute su i jednoglasno usvojene u oba doma PSBiH izmjene i dopune Jedinjstvenih pravila za izradu pravnih propisa u institucijama BiH i poslovnicu Predstavničkog doma PSBiH i Doma naroda PSBiH. Izrađeno je i Uputstvo o korištenju rodno senzitivnog jezika u PSBiH sa aneksima: Pojedinačna uputstva s primjerima i Tabela funkcija, zanimanja i zvanja u PSBiH i Sekretarijatu PSBiH, a krajem 2014. godine objavljen je i priručnik Upotreba rodno osjetljivog jezika u Parlamentarnoj skupštini BiH, kao prateći dokument.

3.

RODNA SENZITIVNOST U PARLAMENTIMA U PRIMJENI

RODNA RAVNOPRAVNOST U VRŠENJU REPREZENTATIVNE FUNKCIJE PARLAMENTARNA

Politički sistemi širom Evrope raznoliki su i na različite načine predstavljaju različite društvene grupe unutar jedne države. U svim zemljama parlamenti zauzimaju centralno mjesto unutar političkog sistema i izborni sistemi su od ključnog značaja kada govorimo o ravnomjernoj zastupljenosti različitih društvenih grupa, pa i žena i muškaraca.

Usporedna istraživanja pokazala su da žene imaju veću šansu da budu birane u parlamente kada se primjenjuju proporcionalni izborni sistemi (naspram većinskih izbornih sistema). Proporcionalni sistemi, uz rodnu kvotu na zatvorenim kandidatskim listama i izborne jedinice iz kojih se bira što veći broj parlamentarki i parlamentaraca, posebno su pogodni za ravnopravnu zastupljenost žena. Opšti uspjeh političke stranke također doprinosi većem broju izabranih žena, jer što više mandata jedna stranka ima, to su veće šanse da će među njima biti više žena (Kadribašić i dr., 2020). Naravno, važno je naglasiti da rodne kvote funkcionišu samo ukoliko su prilagođene nacionalnom kontekstu i izbornim pravilima.

Bosna i Hercegovina za izbore parlamentarnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko distrikta primjenjuje **rodnu kvotu od 40%** od opštih izbora 2014, tj. lokalnih izbora 2016. godine. Primjenjuje se jasno pripisani sistem pozicioniranja kandidata, tj. kandidatkinja manje zastupljenog spola na poluotvorenim listama, kao i simbolička dodjela javnih sredstava onim strankama koje imaju više izabranih kandidatkinja manje zastupljenog spola. Rodna kvota u BiH je zakonska obaveza i Centralna izborna komisija ne registruje izborne liste ukoliko ne ispunjavaju zakonski propis. Ipak, rodna kvota ostvaruje samo ograničene rezultate; procenat izabranih parlamentarki na opštim izborima 2018. godine izrazito je nizak: Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH 21,4%, Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH 26%, Narodna skupština RS-a 14%. Na nivou kantona situacija je nešto bolja, te smo 2018. dobili čak tri od deset kantonalnih skupština koje imaju 40% ili više parlamentarki (Kadribašić i dr., 2020).

Kako bi parlamenti radili na unapređenju rodne ravnopravnosti, neophodni su parlamentarni mehanizmi i procedure za urođnjavanje i rodno senzitivni parlamentarni nadzor. **Parlamentarne komisije i odbori za rodnu ravnopravnost ili jednake mogućnosti** igraju centralnu ulogu u tome. U BiH postoje sljedeće komisije, tj. odbori koji u svojoj nadležnosti imaju unapređenje rodne ravnopravnosti:

Tabela 1.

Parlamentarne komisije i odbori za rodnu ravnopravnost

Parlament	Nadležna komisija/odbor
Parlamentarna skupština BiH	Predstavnički dom: Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Dom naroda: Ustavna komisija (pokriva pitanje rodne ravnopravnosti u nedostatku samostalne komisije)
Parlament Federacije BiH	Predstavnički dom: Komisija za jednakopravnost spolova Dom naroda: Komisija za jednakopravnost spolova
Narodna skupština Republike Srpske	Odbor jednakih mogućnosti
Skupštine kantona	Postoje dvije vrste komisija: posebne komisije za rodnu ravnopravnost, npr. Komisija za jednakopravnost spolova u Skupštini Kantona Sarajeva, komisije koje, među drugim nadležnostima, pokrivaju i rodnu ravnopravnost, npr. Odbor za pravdu, upravu, ljudska prava, slobode i ravnopravnost spolova Skupštine Zapadnohercegovačkog kantona;
Skupština Brčko distrikta BiH	Komisija za ravnopravnost spolova

Izvor: web-stranice navedenih parlamenata

Nadležnosti ovih komisija/odbora pri parlamentima države, entiteta i kantona su slične, te su u većini slučajeva propisane poslovnica (o radu) parlamentarnih domova.

U idealnim okolnostima, **komisije ili odbori za rodnu ravnopravnost imaju sljedeće nadležnosti i vrše ove zadatke:**

- razmatranje nacрта i prijedloga zakonskih propisa, strategija/akcionih planova i drugih akata iz nadležnosti parlamenta, s aspekta rodne ravnopravnosti, te davanje mišljenja, prijedloga, inicijativa vezanih za usklađivanje s međunarodnim i domaćim standardima o rodnoj ravnopravnosti i zabrani diskriminacije na osnovu spola;
- saradnja s drugim komisijama/odborima s ciljem urođnjavanja zakonodavnih i nadzornih aktivnosti parlamenta;
- nadzor u provođenju Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, u okviru nadležnosti institucija tog nivoa vlasti;
- razmatranje izvještaja institucija koji se odnose na ostvarivanje rodne ravnopravnosti, uključujući godišnje ili periodične izvještaje o provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova BiH i javnih politika, kao što su Gender akcioni plan u BiH;
- pokretanje različitih kontrolnih aktivnosti u svrhu bolje provedbe međunarodnih i domaćih standarda o rodnoj ravnopravnosti i zabrani diskriminacije na osnovu spola;
- opšte razmatranje stanja ljudskih prava žena, rodnih stereotipa i predrasuda i predlaganje mjera za poboljšanje položaja žena u svim oblastima javnog i privatnog života;
- uspostavljanje mehanizama, procedura, pravila i praksi za urođnjavanje parlamenata;
- saradnja sa gender institucionalnim mehanizmima na svim nivoima vlasti, institucijama izvršne vlasti i organizacijama civilnog društva, uključujući medije, sindikate i ženske udruge.

Iz pobrojanih nadležnosti možemo zaključiti da ove komisije imaju jednu od najkompleksnijih nadležnosti u odnosu na druge komisije. Pored toga što skoro svaki propis ili zakon ima rodnu dimenziju, te se zato mora teoretski razmatrati i na dnevnom redu komisija za rodnu ravnopravnost, pravilno vršenje nadležnosti zahtijeva kombinaciju posebnih vještina i znanja, koje će parlamentarima i parlamentarkama omogućiti da predvode i provode urođnjavanje zakona i politika. Stoga bi bilo svrsishodno da političke stranke u komisije za rodnu ravnopravnost imenuju one parlamentarke i parlamentarce koji imaju ne samo političko iskustvo, već i praktično znanje o pitanjima rodne ravnopravnosti. Ravnomojno imenovanje žena i muškaraca važan je faktor za uspješno djelovanje komisija.

PREPORUKE ZA PARLAMENTE U BIH: SISTEMATSKI OSIGURATI INTEGRACIJU RODNE PERSPEKTIVE U POSLOVNIKE I DRUGE AKTE PARLAMENTA

Parlamenti trebaju saradivati sa eksperticama i ekspertima za rodnu ravnopravnost, te raditi na izmjenama i dopunama poslovnika o radu, etičkih kodeksa i drugih zakonskih i podzakonskih propisa koji regulišu način rada parlamenata. Od centralnog značaja je da se kroz te izmjene i dopune osigura ravnopravna zastupljenost žena i muškaraca u svim parlamentarnim radnim tijelima i delegacijama, uključujući i rukovodstvo parlamenta. Unutrašnjim propisima trebaju se jasno propisati i nadležnosti i obaveze komisija za rodnu ravnopravnost, kao i njihov odnos sa drugim komisijama. Pored toga, propisi trebaju definisati jasne i konkretne unutrašnje procedure u slučaju diskriminacije na osnovu spola/roda, uznemiravanja i rodnog uznemiravanja. Seksizam se mora dosljedno osuđivati i oštro kažnjavati.

Kada govorimo o reprezentativnoj funkciji i parlamentarnim radnim tijelima, u proteklih dvadeset godina pojavile su se i tzv. ženske parlamentarne grupe, koje postoje u mnogim parlamentima, kao što su parlamenti Srbije, Sjeverne Makedonije, Kosova i Albanije. Jedno vrijeme su aktivno djelovali i **klubovi parlamentarki u oba doma Parlamenta Federacije**. Djelovanje ovakvih parlamentarnih grupa može biti od značaja kada govorimo o međustranačkoj saradnji, zajedničkim zagovaračkim inicijativama i kampanjama, i saradnji sa ženskim pokretom i organizacijama civilnog društva. Međutim, one nikako ne mogu zamijeniti ili kompenzovati rad zvaničnih radnih tijela, tj. komisija i odbora za rodnu ravnopravnost.

PRIMJER DOBRE PRAKSE: ŽENSKI PARLAMENT U KATALONIJI

Parlament Katalonije, regije u Španiji, 1. jula 2019, u saradnji sa Ženskim nacionalnim vijećem Katalonije održao je plenarnu sesiju sa 60 parlamentarki iz svih političkih stranaka i predstavnicama organizacija koje rade na ljudskim pravima žena. Cilj ove simbolične sesije bilo je jačanje veza između ženskih grupa i parlamentarki, te promovisanje rodno senzitivnih pristupa pri donošenju politika i zakona. Na sjednici je usvojena i deklaracija, razvijena u duhu UN-ove Konferencije o ženama iz 1995. godine. Deklaracija poziva na unapređenje rodne ravnopravnosti u oblastima iz Pekinške platforme za akciju: obrazovanje i kultura, zapošljavanje i ekonomija, učešće u javnom i političkom životu, zdravlje, seksualna i reproduktivna prava, nasilje nad ženama.

Istraživanja su pokazala da žene svojim prisustvom u parlamentima doprinose kreiranju specifičnih znanja i iskustava u odnosu na muškarce, te se stoga trebaju koristiti svi kanali kojima se na dnevni red parlamenata mogu stavljati teme od značaja za ljudska prava žena i rodnu ravnopravnost. Ženske parlamentarne grupe odličan su zagovarački kanal za veće prisustvo ljudskih prava žena u politici, zakonima i javnim politikama.

PREPORUKE ZA PARLAMENTE U BIH: SARADNJA IZMEĐU RAZLIČITIH PARLAMENTARNIH RADNIH TIJELA UNUTAR JEDNOG PARLAMENTA

Saradnja između parlamentarnih komisija za rodnu ravnopravnost i drugih komisija, kao i sa ženskom parlamentarnom grupom, od centralnog je značaja kako bi se osiguralo da rodna perspektiva bude dio internih procesa i propisa u parlamentima, kao i pri donošenju zakona i politika i vršenju parlamentarnog nadzora. U tom kontekstu, moguća je saradnja između komisije za rodnu ravnopravnost i:

- komisije za ustavnopravna ili zakonodavna pitanja, kako bi se osiguralo da je svaki zakon uskladen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH;
- komisije za finansije i budžet, s ciljem da se primjenjuje princip rodno odgovornih budžeta, te osigura finansiranje za goruća pitanja, kao što su skloništa i programi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja, ali i programi koji imaju za cilj sistematično uklanjanje neravnopravnosti;
- komisija nadležnih za imenovanja, kako bi se osiguralo da se pri svakom imenovanju unutar parlamenta i u izvršnoj vlasti uzme u obzir ravnomyerna zastupljenost oba spola (minimalno 40%);
- tematskih ili sektorskih komisija, s ciljem da se rodna perspektiva uključi pri donošenju propisa koji se odnose na obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje ili socijalna pitanja.

Stub svakog parlamenta je profesionalno i obučeno administrativno osoblje, organizovano u **parlamentarne službe** koje su od centralnog značaja za pripremu i analizu materijala za sjednice i nacrt propisa. Veći parlamenti imaju i institute ili istraživačka odjeljenja koja stoje na raspolaganju parlamentarkama i parlamentarcima i klubovima političkih stranaka s ciljem istraživanja standarda i primjene u različitim oblastima, uključujući i rodnu ravnopravnost. Pored toga, zakonodavni odjeli na raspolaganju su za pripremu nacrt propisa. Za donošenje odluka zasnovanih na provjerenim činjenicama i podacima, kao i za ostvarivanje nadzorne uloge parlamenta nad provođenjem zakona i strategija, od izuzetnog je značaja da se unutar parlamentarnih službi osiguraju adekvatni ljudski i finansijski resursi.

PRIMJER DOBRE PRAKSE: BUNDESTAG IMA SVOJE OBDANIŠTE

Njemački nacionalni parlament od 1999. ima svoje obdanište, u koje se mogu upisati djeca uposlenih, kao i parlamentarki i parlamentaraca. Ovakvo usklađivanje privatnog i poslovnog života olakšava svima koji rade u parlamentu da održavaju bolji kontakt sa svojom djecom i da ne razmišljaju o gužvama u saobraćaju i sličnim problemima. Saznajte više na www.bundestag.de.

PREPORUKE ZA PARLAMENTE U BIH: SARADNJA PARLAMENTA SA ŽENSKIM POKRETOM I ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

S obzirom na to da su samo tri kantonalna parlamenta u BiH postigla minimalnu zastupljenost žena i muškaraca od 40% nakon Opštih izbora 2018. godine, od centralnog značaja je da se reprezentativna funkcija nadopuni putem redovne interakcije sa ženskim pokretom, organizacijama civilnog društva i eksperticama i ekspertima za rodnu ravnopravnost. Stoga je potrebno osigurati da civilno društvo prisustvuje sjednicama komisija za rodnu ravnopravnost, odnosno da se njihove inicijative uzmu u razmatranje u radu parlamenata. Organizacije civilnog društva igraju važnu ulogu u konsultacijama pri usvajanju novih zakona i politika, kao i u samom parlamentarnom nadzoru. Uloga civilnog društva je da ima maksimalistički pristup u zastupanju glasova građanki i građana, odnosno da zahtijeva radikalne promjene zakonodavnog i strateškog okvira, imajući u vidu specifične potrebe žena i marginalizovanih grupa. Uloga parlamentarki i parlamentaraca je da njihove zahtjeve pažljivo razmotri i otvoreno diskutuje kako bi se pronašla najbolja i optimalna rješenja. Na nivou države i entiteta veoma su važne koalicije i mreže organizacija civilnog društva, koje okupljaju različite ženske organizacije. Takođe, treba razmotriti i mogućnost imenovanje ekspertica i eksperata kao stalnih članova parlamentarnih komisija, što je praksa u mnogim evropskim parlamentima.

ZAKONODAVNA FUNKCIJA PARLAMENTA I RODNA SENZITIVNOST

Donošenje **rodno senzitivnog zakonodavstva** preduslov je za urodnjavanje pravnog sistema i politika jedne države. Rodno senzitivno zakonodavstvo odnosi se na integraciju rodne perspektive u sve korake zakonodavnog procesa – pisanje, donošenje, provedba, praćenje i evaluacija – kako bi se postigao ultimativni cilj ravnopravnosti između žena i muškaraca. Kao i drugi poduhvati urodnjavanja, rodno senzitivno zakonodavstvo nije samo po sebi cilj, nego je samo sredstvo za postizanje ravnopravnosti.

SAZNAJ VIŠE: ODIHR-OV VODIČ ZAKONI ZA ŽENE I MUŠKARCE: PRAKTIČNI VODIČ ZA RODNO SENZITIVNO ZAKONODAVSTVO

Ovaj Vodič predstavlja detaljan model kako da se pitanje rodno senzitivnog zakonodavstva razvija u parlamentima. U njemu su objašnjeni različiti koraci koji se trebaju poduzeti, te nudi detaljnu kontrolnu listu (*check list*) putem koje se mogu raditi samoprocjene zakona iz rodne perspektive. Vodič je preveden na crnogorski jezik i dostupan je na linku: <https://www.osce.org/odhr/327836>.

Zadatak parlamenata na svim nivoima vlasti je da osiguraju da zakoni ne samo ne diskriminišu žene ili muškarce, nego da kroz nove zakone doprinose otklanjanju postojeće neravnopravnosti i promovišu transformativne rodne modele i obrasce. Kako bi izvršili ovaj zadatak, parlamenti se oslanjaju na različite praktične metode i prakse, s ciljem da se zakonodavstvo usvaja na rodno senzitivnan način. Ove metode i prakse uključuju javne konsultacije i debate, zakonodavne inicijative i poslanička pitanja. U različitim

zemljama razvijeni su različiti okviri i oruđa za rodno odgovorno pisanje i razvijanje zakona i politika.

PRIMJER DOBRE PRAKSE: 'GENDER TEST' KAO DIO ZAKONA O URODNJAVANJU U BELGIJI

Belgija je 2007. godine usvojila zakon o urođnjavanju (*Gender Mainstreaming Law*), prenoseći obaveze iz Pekinške platforme za akciju u nacionalno zakonodavstvo. Član 3. ovog Zakona obavezuje ministarstva da provode tzv. gender testove, tj. analize rodnog učinka novih zakona i politika (*ex ante gender impact assessment*) tokom njihove izrade. Ova odredba je prenesena u Zakon o ocjeni učinka propisa (*Regulatory Impact Assessment*) iz 2013. godine. Na osnovu ovog Zakona svi budući propisi koji se podnose Vijeću ministara Belgije moraju sadržavati detaljnu ocjenu, uključujući i ocjenu na koji način oni doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti. Saznajte više na linku <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/countries/belgium>.

Zakon o ravnopravnosti spolova BiH obavezuje sve nivoe vlasti, uključujući i njihove parlamente, da u svoje propise i zakone ugrade rodnu perspektivu. Konkretno, član 24. predviđa sljedeće obaveze (navedene u okviru desno).

Iz ovog člana Zakona možemo zaključiti da u BiH postoji obaveza primjene rodno senzitivnog zakonodavstva, ali da se ove odredbe moraju dalje razraditi **konkretnim tehničkim pomagalima, alatima i kontrolnim listama**. Neke od država razvile su jednostavne kontrolne liste za parlamentarne i parlamentarne i parlamentarno osoblje, kako bi se osigurala integracija rodne perspektive u zakonima. U prilogu 2. nalazi se prijedlog pitanja koja treba uzeti u obzir prilikom rodne analize nacrtu pravnih propisa i politika.

PREPORUKE ZA PARLAMENTE U BIH: KORISTITE ODIHR-OV PROGRAM ANALIZE PRAVNIH PROPISA

ODIHR podržava zemlje članice OSCE-a u dostavljanju mišljenja na pravne propise u vezi s njihovom usklađenošću sa OSCE standardima, međunarodnim standardima za ljudska prava i dobrim praksama. Parlamenti u BiH imaju mogućnost da koriste ovaj resurs, odnosno da osiguraju da se postojeći zakoni ili nacrti zakona dostavljaju na mišljenje, s ciljem pronalaženja najboljih pravnih rješenja.

Saznajte više o postojećem postupku dostavljanja zakona na mišljenje na: <https://www.legislationline.org/odihr-documents/page/legal-reviews>.

Venecijanska komisija Vijeća Evrope takode nudi mogućnost državam da zatraže pravno mišljenje na nacrtu pravnih propisa.

Komisije i odbori za rodnu ravnopravnost su, prema svojoj strukturi i namjeni, predvodnici u uspostavljanju pravila, propisa i mehanizama za rodno senzitivno zakonodavstvo u parlamentima u BiH, ali nikako nisu jedini niti usamljeni u ovim naporima. Reforme javne uprave prepoznaju značaj uvođenja rodne procjene učinka prilikom izrade novih propisa. Iako primarno u nadležnosti izvršne vlasti, kao grane vlasti koja izrađuje i predlaže većinu novih pravnih propisa, i sami parlamenti mogu da uključe

ČLAN 24.

(1) **Organi vlasti na državnom i entitetskom nivou, kantonalni organi** i organi jedinica lokalne samouprave, pravne osobe sa javnim ovlaštenjima. pravne osobe u većinskom vlasništvu države, u okviru svojih nadležnosti, dužni su poduzeti **sve odgovarajuće i potrebne mjere** radi provođenja odredbi propisanih ovim Zakonom i Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine, uključujući, ali ne ograničavajući se na:

a) **donošenje programa mjera** radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima i na svim nivoima vlasti;

b) **donošenje novih ili izmjenu i dopunu postojećih zakona i drugih propisa** radi usklađivanja sa odredbama ovog Zakona i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova;

c) provođenje aktivnosti i mjera Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine kroz redovne programe rada uz osiguranje budžetskih sredstava;

d) osiguranje prikupljanja, vođenja, analize i prikazivanja statističkih podataka razvrstanih po spolu;

(2) Sastavni dio programa mjera radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima uključuje, ali se ne ograničava na: a) analizu stanja spolova u određenoj oblasti; b) implementaciju donesenih državnih politika kroz akcione planove za ravnopravnost spolova; c) mjere za otklanjanje uočene neravnopravnosti spolova u određenoj oblasti.

(3) **Nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini obavezni su osnovati odgovarajuće institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova** koji će provoditi Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, koordinirati realizaciju programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine i osigurati provođenje međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova.

(4) **Nadležni državni, entitetski i kantonalni organi vlasti**, kao i organi jedinica lokalne samouprave dužni su sve **propise i druge akte iz svoje nadležnosti prije upućivanja u zakonsku proceduru dostaviti na mišljenje institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova** iz stava (2) ovog člana radi usaglašavanja sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

procjenu učinka nekog zakona u svoju redovnu proceduru razmatranja zakonodavnih prijedloga organa javne vlasti. Naime, uloga parlamenta je da, između ostalog, osigura da se postojeći pravni okvir tako prilagodi i izmijeni da obaveza izrade procjene učinka uključuje i rodnu dimenziju, te da se izvještaji o procjeni učinka novih zakona ili

politika dostavljaju i samim parlamentima kao informacija pri razmatranju nacrtu zakona ili politika.

SAZNAJ VIŠE: ODIHR-OV VODIČ ONLINE RESURSI O DOBRIM PRAKSAMA

Rodno senzitivno zakonodavstvo zahtijeva dobru pripremu i analizu statistika i podataka u tematskoj oblasti ili sektoru na koji se odnosi budući pravni propis, prije nego što se on usvoji i provode. U tom kontekstu, ima mnoštvo pozitivnih primjera i dobrih praksi. Neke od njih dostupne su na sljedećim online resursnim stranicama:

- **OECD-ova Gender Initiative:** Ova resursna stranica predstavlja analize, alatke, izvještaje i podatke, naročito za pitanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju, zapošljavanju i poduzetništvu: <https://www.oecd.org/gender/>;
- **OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama:** OSCE je 2018. i 2019. proveo najobimnije istraživanje o nasilju nad ženama u odabranim zemljama Zapadnog Balkana i Istočne Evrope, što je rezultiralo detaljnim izvještajima, uključujući i nacionalne izvještaje, dostupne na <https://www.osce.org/VAWSurvey>;
- **Portal Vijeća Evrope o rodnoj ravnopravnosti:** Vijeće Evrope je u proteklih 70 godina usvojilo neke od ključnih međunarodnih standarda za rodnu ravnopravnost, uključujući i Istanbulsku konvenciju i Evropsku konvenciju za ljudska prava. Saznajte više na <https://www.coe.int/en/web/genderequality/>.

RODNO SENZITIVNI PARLAMENTARNI NADZOR

Jedna od tri ključne funkcije parlamenta je da vrši nadzor nad radom organa izvršne vlasti, te da ih poziva na odgovornost prema predstavničkom tijelu kao izrazu političke volje građana i građanki. Parlamentarni nadzor je ključni element sistema međusobne kontrole vlasti i neizostavni je dio svih modernih demokratija. Njime se osigurava i promocija ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i principa dobre vladavine. No, prakse, procedure i oruđa za parlamentarni nadzor razlikuju se od države do države.

U nekim državama izvršna vlast tako dominira procesima da uopšte nema prostora za parlamentarni nadzor. U drugim opet naprosto nema adekvatnih ljudskih resursa i znanja za provođenje kontrolnih aktivnosti. Parlamenti u BiH trebaju osigurati kapacitete koji će im olakšati vršenje kontrolne funkcije.

Rodno senzitivni parlamentarni nadzor omogućava da se pitanje rodne ravnopravnosti uključi u sagledavanje efekata određenog zakona ili politike. Rodno senzitivni parlamentarni nadzor omogućuje daljnju promociju rodne ravnopravnosti, te se tako mogu otkloniti propusti koji su nastali samim donošenjem nekog propisa.

Postoje različite **metode za nadzor**, kao što su poslanička pitanja, javna saslušanja, imenovanje anketnih komisija, interpelacija, razmatranja izvještaja o radu institucija, glasanje o nepovjerenju vladi. Različiti mehanizmi nadzora

regulisani su zakonima i poslovnica parlamenta. Svi oni omogućavaju parlamentarkama i parlamentarcima da uključe rodnu dimenziju ili rodno specifična pitanja i teme u nadzorne aktivnosti.

Parlamenti igraju posebnu ulogu u **nadzoru provedbe**:

- Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, s obzirom na to da se on treba provoditi na svim nivoima vlasti i da ga trebaju provoditi sve grane vlasti,
- Gender akcionog plana BiH, kao opšte politike za rodnu ravnopravnost, a koji niži nivoi vlasti trebaju provoditi preko usvajanja operativnih planova ili gender akcionih planova za taj nivo vlasti,
- međunarodnih ugovora i obaveza, kao što je UN-ova konvencija za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama (tzv. CEDAW konvencija), Rezolucija UN-ovog Vijeća sigurnosti 1325 „Žene, mir i sigurnost agende), Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici,
- zakona entiteta i Brčko distrikta BiH o sprečavanju nasilja nad ženama i porodičnog nasilja.

Parlamenti nisu sami u vršenju kontrole i nadzora nad radom vlade. Na raspolaganju im stoje različite nezavisne institucije (kao što je Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH), regulatorna tijela, ali i nevladine organizacije i mediji, kao i ekspertice i eksperti. Izgradnja dobrih i redovnih odnosa sa ovim akterima značajna je za uspješnu provedbu nadzornih aktivnosti.

PREPORUKE ZA PARLAMENTE U BIH: RODNA PERSPEKTIVA U PARLAMENTARNOM NADZORU

- Posmatrati probleme i pojave iz rodne perspektive, tražeći potencijalne pojave diskriminacije na osnovu spola/roda te uopšte uočavajući neravnopravnost;
- Sagledati informacije i statističke podatke, te tražiti da su razvrstani po spolu, ali i nekim drugim ličnim karakteristikama, kao što je invaliditet ili dob;
- Koristiti istraživanja drugih institucija, organizacija civilnog društva i istraživačkog novinarstva;
- Upoznati se sa međunarodnim i domaćim standardima i pravnim i političkim okvirom za rodnu ravnopravnost;
- Postaviti rodno senzitivna ili rodno specifična pitanja za vrijeme javnih saslušanja, javnih debata i parlamentarnih sesija;
- Sagledati ko je bio uključen u razvoj, pisanje, provođenje zakona ili politike, te ko je imao koristi od nje;
- Obratiti se vladi, ministricama i ministrima, institucijama;
- Lobirati za promjene u svojoj stranci;
- Govoriti za medije uz aktivnu upotrebu i promovisanje rodno senzitivnog jezika.

Izvor: OSCE, 2020.

Tabela 2.

Formalna i neformalna interakcija sa vanjskim akterima za parlamentarni nadzor

Odnos prema akterima	Primjeri formalne interakcije	Primjeri neformalne interakcije
Nezavisne institucije	Dostavljaju izvještaje i preporuke, potkrepljuju navode nalazima iz prakse	Održavanje informativnih sesija za parlamentarke i parlamentarce, kao i parlamentarno osoblje
Vlada	Dostavljaju izvještaje o radu, odgovaraju na poslanička pitanja, dostavljaju odgovore u okviru javnih saslušanja	Bilateralni sastanci između parlamentarke i parlamentaraca i ministara, razmjena informacija sa službenim osobljem vlade
Mediji	Izveštavanje o parlamentarnim aktivnostima	Vršenje pritiska na parlamente i vlade da se određeno pitanje stavi na dnevni red, neformalno kažnjavanje vlade u obliku izlaganja kritike javnosti
Organizacije civilnog društva	Dostavljanje podnesaka, prijedloga i alternativnih izvještaja za vrijeme parlamentarnog nadzora	Informisanje parlamentarke i parlamentaraca o problemima iz prakse, vršenje pritiska na parlamente i vlade da se određeno pitanje stavi na dnevni red
Profesionalne grupe	Dostavljanje podnesaka, prijedloga i alternativnih izvještaja za vrijeme parlamentarnog nadzora	Informisanje parlamentarke i parlamentaraca o problemima iz prakse
Društveni mediji		Pristup informacijama i mišljenju građanki i građana, razmjena sa parlamentarkama i parlamentarcima

Izvor: OSCE, 2020.

4.

KAKO DALJE? DESET KORAKA ZA URODNJAVANJE PARLAMENTA U BIH

Pitanju urođnjavanja i rodnoj senzitivnosti u parlamentima treba pristupiti sistematski. Tim povodom možete primijeniti sljedećih deset koraka:

1. Analiza trenutnog stanja: Proces urođnjavanja i uvođenja rodno senzitivnih praksi treba početi (samo)procjenom trenutnog stanja. Parlamenti u BiH mogu koristiti neku od postojećih metodologija, kao što su one koje je razvio Evropski institut za rodnu ravnopravnost ili metodologija Interparlamentarne unije. Ovaj proces trebaju predvoditi ekspertice ili eksperti za rodnu ravnopravnost, uz adekvatno uključivanja rukovodstva, parlamentarki i parlamentaraca, kao i osoblja parlamenta.

2. Osnovna obuka o rodnoj ravnopravnosti za sve: Parlamenti su institucije koje imaju svoje organizacijske kulture kao i sve druge institucije. Parlamentarke, parlamentarci i osoblje, kao i svi drugi članovi društva, imaju rodno zasnovane predrasude i stereotipe. Stoga je važno odmah na početku, a kasnije i kontinuirano, provesti osnovnu obuku o rodnoj ravnopravnosti i ponuditi je svim parlamentarkama i parlamentarcima, kao i svom osoblju. Promjena svijesti i stavova preduslov je za sistematsku promjenu u formi rodno senzitivnih politika.

3. Uspostavljanje mehanizama za rodnu ravnopravnost: Na nivou kantona i Brčko distrikta ne postoje funkcionalni institucionalni mehanizma za rodnu ravnopravnost, naročito u izvršnoj vlasti. Neki od kantona nemaju specijalizirane komisije ili odbore za rodnu ravnopravnost. Parlamenti moraju osigurati da se oni uspostave, uz jasno propisivanje nadležnosti i adekvatne ljudske i finansijske resurse.

4. Osiguranje ravnomjerne zastupljenosti žena i muškaraca: Izmjenama i dopunama postojećih pravilnika i unutrašnjih propisa neophodno je da se propišu jasne odredbe koje će osigurati ravnomjernu zastupljenost žena i muškaraca u svim tijelima parlamenta. Na ovaj način omogućiće se ženama pristup tijelima u kojima one tradicionalno nisu učestvovala, a obavezaće se i muškarci da budu dio tijela, kao što su parlamentarne komisije za rodnu ravnopravnost.

5. Izrada parlamentarnih gender akcionih planova: Na osnovu izrađene analize trenutnog stanja parlamenti trebaju formirati miješanu radnu grupu, sastavljenu od parlamentaraca, parlamentarki i osoblja, koja će izraditi dvogodišnji ili višegodišnji parlamentarni akcioni plan za rodnu ravnopravnost. Akcioni plan treba definisati jasne ciljeve i aktivnosti, te promjene koje se žele postići. Radne grupe treba predvoditi tim ekspertica ili eksperata za rodnu ravnopravnost i rukovodstvo parlamenta, npr. sekretarka ili sekretar parlamenta.

6. Uspostava internih pravila za rodno senzitivno zakonodavstvo: Rodno senzitivno zakonodavstvo treba da bude kontinuirana aktivnost parlamenta, te je stoga potrebno osigurati postepene izmjene internih pravila i procedura, kojim će se postići ekspertiza kako osoblja u parlamentu tako i samih parlamentarki i parlamentaraca da analiziraju nacrt zakona i politika iz rodne perspektive. Važno je da parlamenti razviju i metode, alatke i oruđa koja će im olakšati urođnjavanje zakona i politika. U ovom kontekstu mogu uspostaviti i saradnju sa drugim parlamentima, s ciljem razmjene najboljih praksi. Saradnja je potrebna i sa odgovarajućim istraživačkim i obrazovnim institucijama koje posjeduju različite nivoe ekspertize u ovom procesu.

7. Osnivanje ženskih parlamentarnih grupa: Osim uobičajenih i poslovnikom o radu parlamenta utvrđenih radnih tijela, u okviru parlamentarnih grupa mogu se formirati neformalne ženske parlamentarne grupe koje predstavljaju interesnu grupu svih parlamentarki unutar parlamenta. Ženske parlamentarne grupe mogu biti parlamentarni glas i kanal za uspostavljanje dobrih odnosa sa drugim akterima, kao što su feminističke organizacije civilnog društva i organizacije koje se bave ljudskim pravima žena. One su takođe značajna zagovaračka platforma, kako bi se u klubovima svih parlamentarnih stranaka osigurala podrška za prijedloge koji imaju za cilj unapređenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava žena.

8. Jačati rodnu senzitivnost u parlamentarnoj službi: Urođnjavanje i promjene kojima ono doprinosi treba imati pozitivan učinak i na parlamentarnu službu u parlamentima, a ne samo da mu akcenat bude na parlamentarkama i parlamentarcima. Neophodno je razmotriti mogućnost da se u parlamentima uspostavi radno mjesto savjetnice

ili savjetnika za rodnu ravnopravnost, pozicionirano u kabinetu sekretarke/sekretara parlamenta. Važno je da se sagledaju i uslovi i okolnosti rada, te da se razmotri uvođenje rodno senzitivnih radnih praksi, koje se odnose npr. na radno vrijeme.

9. Služiti kao uzor za društvene promjene: Parlamenti mogu provoditi kampanje putem javnih i privatnih medija, održavati redovne aktivnosti sa građankama i građanima, te održavati vanredne sjednice fokusirane na pitanje unapređenja rodne ravnopravnosti. Takve aktivnosti uključuju obilježavanje važnih datuma i kampanja, kao što su Međunarodni dan žena ili 16 dana aktivizma protiv rodno zasnovanog nasilja.

10. Uspostaviti strukturiranu saradnju sa civilnim društvom: Iako parlamentarke i parlamentarci imaju mandat da predstavljaju sve građane i građanke, od izuzetnog je značaja da uspostavljaju i jačaju kontakte sa civilnim društvom i ženskim pokretom, kao i da ih uvažavaju kao kanal za komunikaciju sa onim društvenim grupama čiji se glas rjeđe čuje ili čija zastupljenost u parlamentu nije vidljiva. U tom smislu, ženske organizacije imaju specifične uvide i znanja o položaju određenih društvenih grupa, te stoga predstavljaju potencijalne partnerice parlamenata. Parlamenti mogu uspostaviti pravila i procedure za saradnju sa organizacijama civilnog društva, uključujući javne konsultacije i diskusije.

5.

PRILOZI

PRILOG 1: KRATAK PREGLED PARLAMENTARNOG SISTEMA U BIH

Bosna i Hercegovina ima zasigurno jedan od najkompleksnijih parlamentarnih sistema u Evropi. Imajući na umu da je politički sistem organizovan na asimetričan i federalan način, adekvatno su i parlamenti na nižim nivoima vlasti organizovani na asimetričan način.

Na nivou Bosne i Hercegovine djeluje Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, koja se sastoji od dva ravnopravna doma: Predstavnički dom i Dom naroda. Sa ukupno 57 parlamentaraca i parlamentarki, ovdje se radi o jednom od najmanjih nacionalnih parlamenata u Evropi, naročito kada se uzme u obzir broj stanovnika kao faktor za analizu. Dok Predstavnički dom ima posebnu komisiju za pitanja rodne ravnopravnosti, Dom naroda ovo pitanje pokriva putem Ustavnopravne komisije.

Narodna skupština Republike Srpske jednodomnog je karaktera i unutar nje djeluje Odbor jednakih mogućnosti. Vijeće naroda Republike Srpske ustavnopravno i politikološki ne smatra se drugim domom, nego tijelom za superviziju u oblasti zaštite kolektivnih prava konstitutivnih naroda. Stoga ovo tijelo i ne posjeduje posebno radno tijelo za rodnu ravnopravnost.

Unutar Federacije situacija je mnogo kompleksnija. Pored toga što Parlament Federacije ima dva ravnopravna doma, Predstavnički dom i Dom naroda, unutar Federacije postoji i deset kantonalnih skupština. Parlament Federacije u oba doma ima komisije za jednakopravnost spolova. Kantonalne skupštine imaju ili posebne komisije za rodnu ravnopravnost, npr. Komisija za jednakopravnost spolova u Skupštini Kantona Sarajevo, ili komisije koje, među drugim nadležnostima, pokrivaju i rodnu ravnopravnost, npr. Odbor za pravdu, upravu, ljudska prava, slobode i ravnopravnost spolova Skupštine Zapadnohercegovačkog kantona. Poseban izazov unutar Federacije je činjenica da kantonalne skupštine često nemaju dovoljno opremljene kantonalne skupštine službe, uključujući i slabe tehničke i infrastrukturne uslove. Kao rezultat, djelovanje kantonalnih skupština nije uvijek transparentno i inkluzivno.

Brčko distrikt BiH kao posebna jedinica unutar bh. federalizma ima posebnu skupštinu koja donosi svoje propise.

Unutar skupštine djeluje komisija za rodnu ravnopravnost. Mala služba pruža profesionalnu i administrativnu podršku parlamentarkama i parlamentarcima.

Za više informacija o ovoj temi preporučujemo publikacije:

- Saša Gavrić/Damir Banović (priredili, 2012): *Parlamentarizam u BiH*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Friedrich Ebert. Dostupno na linku: <https://soc.ba/parlamentarizam-u-bosni-i-hercegovini/>
- Slaviša Orlović (priredio, 2012): *Demokratske performanse parlamenata Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore*. Beograd: Fakultet političkih nauka. Dostupno na linku: <https://soc.ba/demokratske-performanse-parlamenata-srbije-bosne-i-hercegovine-i-crne-gore-2/>
- Damir Banović/Saša Gavrić (priredili, 2011): *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini. Analiza postdejtonskog političkog sistema*. Sarajevo: University Press-Magistrat. Dostupno na linku: <https://soc.ba/drzava-politika-i-drustvo-u-bosni-i-hercegovini-analiza-postdejtonskog-politickog-sistema/>

PRILOG 2: PITANJA ZA RODNU ANALIZU PRI RAZMATRANJU NACRTA ZAKONA I POLITIKA

Pri razmatranju nacrtu zakona, politika i drugih pravnih propisa, parlamentarna radna tijela, kao i sami parlamentarci i parlamentarke, trebaju provoditi rodnu analizu tih propisa. Ovdje predstavljamo neka od pitanja koja se mogu koristiti u tom procesu:

- Da li je predloženi propis bio upućen na izjašnjavanje postojećim institucionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost?
- Da li saopštenje sadrži statistiku razvrstanu po spolu i analizu učinka predloženog propisa ili politike na različite društvene grupe, uključujući žene i muškarce?
- Ko je direktna, a ko indirektna ciljna grupa predloženog pravnog propisa ili politike? Muškarci, žene, koje podgrupe među muškarcima i ženama? Ko će imati koristi, a ko će izgubiti? Koje podgrupe muškaraca i žena?
- Da li su konsultovani muškarci i žene oko definisanja problema i odgovarajućih mjera? Na koji način su oni/one bili/bile uključeni/uključene u razvoj mjera?
- Da li predložene mjere propituju postojeću podjelu posla, odgovornosti i resursa između muškaraca i žena?
- Koje potrebe se adresiraju kroz predložene mjere? Da li se adresiraju sistemska pitanja neravnopravnosti?
- Na koji način su predložene mjere povezane sa mjerama iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, Gender akcionog plana BiH i drugih domaćih i međunarodnih politika?
- Gdje postoje mogućnosti za stvarnu realizaciju promjena? Kako se one mogu na najbolji način iskoristiti?
- Koje specifične mjere i amandmani se mogu predložiti s ciljem osnaživanja učešća podzastupljenih grupa među muškarcima i ženama, imajući na umu njihove porodične obaveze, ograničen pristup resursima i informacijama?
- Koji je dugoročni efekat u kontekstu adresiranja rodne neravnopravnosti?
- Na koji način se može dalje jačati vladina posvećenost unapređenju rodne ravnopravnosti?
- Da li je izvršena procjena potrebnih sredstava za provođenje određenog zakona, propisa ili politike?

Pri rodnoj analizi pravnog propisa ili politike budite svjesni da vaša pripadnost određenom spolu, etničkoj grupi, klasi i političkoj ideologiji može uticati na vašu perspektivu, odnosno na način na koji način analizirate predloženi propis. Stoga osvijestite svoje stavove i u analizu uključite i druge perspektive, najbolje onih društvenih grupa koje se nalaze van glavnih tokova odlučivanja, a na koje određena politika, zakon ili propis može imati dalekosežne negativne posljedice.

PRILOG 3: ULOGA PARLAMENTATA U PROVOĐENJU ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BIH

I pored kompleksnog državnog uređenja, BiH ima jedan Zakon o ravnopravnosti spolova koji se odnosi na cijelu državu i sve njene nivoe vlasti, kao i na sve institucije zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Parlamenti igraju centralnu ulogu u provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova. Obaveze iz Zakona o ravnopravnosti spolova brojne su i, između ostalog, uključuju:

- Uspostavljanje **gender institucionalnih mehanizama** u samim parlamentima i izvršnoj vlasti. Optimalno, svaki parlament će imati komisiju ili odbor za rodnu ravnopravnost, a kroz zakone o radu i strukturi vlade osnovaće se vladin institucionalni mehanizam, koji može biti u formi nezavisnog zavoda ili agencije, ali i kao odjel unutar jednog od postojećih ministarstava (član 24, stav 3);
- Osiguranje **ravnomyernej zastupljenosti žena i muškaraca** u svim tijelima parlamenta, ali i u drugim organima vlasti, u minimalnom iznosu od 40% (član 20). Po potrebi, parlamenti trebaju izmijeniti zakone iz svoje nadležnosti, npr. zakone o imenovanju i radu vlada, te prenijeti ove odredbe u te zakone;
- Osiguranje **izrade i donošenja programa mjera** radi postizanja rodne ravnopravnosti, u skladu sa svojim nadležnostima i u oblastima za koje je taj nivo vlasti nadležan (član 24). Ti programi mjera mogu se donositi u formi višegodišnjih gender akcionih planova na tom nivou vlasti. Za njihovu provedbu parlamenti moraju osigurati **finansijska sredstva** (član 24, stav 1, tačka c), a programi se moraju zasnivati na detaljnim analizama stanja (član 24, stav 2);
- Donošenje **novih i izmjena i dopuna postojećih zakona** i drugih propisa radi njihovog usklađivanja sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH i međunarodnim standardima za rodnu ravnopravnost (član 24);
- Prikupljanje **statistika** razvrstanih po spolu. Evidentirani podaci i proizvedene analize trebaju se proaktivno i redovno publikovati na web-stranicama institucija (članovi 22 i 24);
- Proaktivno **uklanjanje diskriminacije na osnovu spola i neravnopravnosti žena ili muškaraca u svim oblastima**, a naročito u oblasti obrazovanja (članovi 10 i 11), zapošljavanja i rada (član 12–15), socijalne zaštite (član 16–17), zdravstvene zaštite (član 18), i sporta i kulture (član 19).

BIBLIOGRAFIJA

- Antonijević, Zorana (2018). *Urođnjavanje javnih politika u Srbiji 2000-2014: Politike podrške porodici u kontekstu evropskih integracija*. (Doktorska disertacija). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu. Preuzeto 1. 6. 2020: <http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/9895/Disertacija17586.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Antonijević, Zorana (2019): *Gender Mainstreaming: Urođnjavanje, u: Gavrić, Saša i Ždralović, Amila: Rodna Ravnopravnost. Teorija, politika, pravo*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu/Sarajevski otvoreni centar. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2019/08/Rodna-ravnopravnost-verzija-za-web.pdf>
- Council of Europe (2004): *Gender mainstreaming. Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices*. Strasbourg: Directorate General of Human Rights, Council of Europe. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/publications>
- EIGE (2020a): *What is gender mainstreaming*, Preuzeto 1. 6. 2020: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>
- EIGE (2020b): *Gender-sensitive parliaments*, Preuzeto 1. 6. 2020: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gender-sensitive-parliaments>
- European Commission (2002): *Report on the communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the programme of action for the mainstreaming of gender equality in Community development cooperation*. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A5-2002-0066+0+DOC+XML+V0//EN>
- Gavrić, Saša i Zagorac, Maida (2015, pr.): *1995-2015: Žene i politički život u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/ Agencija za ravnopravnost spolova BiH. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://soc.ba/1995-2015-zene-u-politici-u-postdejtonskoj-bosni-i-hercegovini/>
- Inter-Parliamentary Union (IPU, 2003): *Confronting Discrimination. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol. Handbook for Parliamentarians*. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.ipu.org/resources/publications/handbooks/2016-07/handbook-parliamentarians-convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women-and-its-optional>
- Inter-Parliamentary Union (IPU, 2011): *Gender Sensitive Parliaments. A Global Review of Good Practice*. Geneva: Inter-Parliamentary Union. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2016-07/gender-sensitive-parliaments>
- Inter-Parliamentary Union (IPU, 2017): *Global Parliamentary Report 2017. Parliamentary oversight: Parliament's power to hold government to account*. Geneva. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.ipu.org/our-impact/strong-parliaments/setting-standards/global-parliamentary-report/global-parliamentary-report-2017-parliamentary-oversight-parliaments>
- Inter-Parliamentary Union (IPU) and UNDP (2017): *Parliaments and the SDGs: A Self-Assessment Toolkit*. Geneva. Preuzeto 1. 6. 2020: <http://archive.ipu.org/pdf/publications/sdg-toolkit-e.pdf>
- Kadribašić, Adnan et al. (2020): *Polazna studija o barijerama političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: UN Women/UNDP. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/baseline-study-on-barriers-to-political-participation-of-women-in-bosnia-and-herzegovina>
- ODIHR (2011): *Gender Equality in Elected Office: A Six Step Action Plan*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.osce.org/odihr/78432>
- ODIHR (2012): *Handbook for National Human Rights Institutions on Women's Rights and Gender Equality*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.osce.org/odihr/97756>
- ODIHR (2014): *Handbook on Promoting Women's Participation in Political Parties*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.osce.org/odihr/120877>
- ODIHR (2017): *Making Laws Work for Women and Men: A Practical Guide to Gender-Sensitive Legislation*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.osce.org/odihr/327836>
- ODIHR (2020): *OSCE/ODIHR Annual Report 2019. Democracy and Human Rights in the OSCE*. Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.osce.org/odihr/annual-report/2019>
- OECD (2018): *Toolkit for Mainstreaming and Implementing Gender Equality*. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.oecd.org/gender/governance/toolkit/>
- OSCE Mission to Skopje (2020): *Gender matters! Manual for members of parliament and parliamentary staff on gender equality and women's empowerment for the Assembly of the Republic of North Macedonia*. Skopje.
- SIDA (2015a): *Gender Mainstreaming Tool*. Gender Tool Box. Stockholm: Swedish International Development Cooperation Agency. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.sida.se/English/partners/methods-materials/gender-tool-box/>
- UNDP (2019): *Parliaments as Partners supporting the Women, Peace and Security Agenda*. Preuzeto 1. 6. 2020: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/parliament-as-partners-supporting-women-peace-and-security-agend.html>
- Venice Commission (2019): *Compilation of Venice Commission Opinions and Reports Concerning Electoral Systems and Gender Representation*. Preuzeto 1. 6. 2020: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PL\(2019\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PL(2019)005-e)
- Ždralović, Amila/Gavrić Saša (priredili, 2019). *Rodna ravnopravnost. Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu i Sarajevski otvoreni centar.

O AUTORU

Saša Gavrić, MA

nezavisni stručnjak za rodnu ravnopravnost
[linkedin.com/in/saša-gavrić-343421169](https://www.linkedin.com/in/saša-gavrić-343421169)

SARADNICA U IZRADI

dr. Zorana Antonijević

nezavisna stručnjakinja za rodnu ravnopravnost

UREDNIKA EDICIJE GENDER TOOLBOX U BIH

Merima Ejubović

naučna saradnica u Friedrich-Ebert-Stiftung

IMPRESSUM

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) | Ured u Bosni i Hercegovini
 Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Odgovorni: dr. Peter Hurrelbrink, direktor

Tel.: +387 33 722 010

Fax: +387 33 613 505

E-mail: fes@fes.ba

www.fes.ba

DTP: Filip Andronik

Štampa: Amos Graf, Sarajevo

Tiraž: 150 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka

Bosne i Hercegovine, Sarajevo

328:305-055.2(497.6)

GAVRIĆ, Saša

Rodno senzitivni parlamenti : alatke i metode za urodnjavanje politika, programa i projekata / Saša Gavrić. - Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, 2020. - 18 str. ; 30 cm. - (Demokratija i ljudska prava) (Urodnjavanje = Gender mainstreaming)

Biografija: str. 18. - Tekst štampan dvostubačno.

ISBN 978-9926-8476-0-9

COBISS.BH-ID 39123974

Publikaciju možete naručiti na e-mail: fes@fes.ba.

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

RODNO SENZITIVNI PARLAMENTI

Alatke i metode za urođnjavanje politika, programa i projekata

Da bi predvodili druge institucije u rodnoj transformaciji države i društva, parlamenti moraju da postanu rodno senzitivni.

Rodno senzitivni parlamenti su moderni parlamenti, parlamenti koji odgovaraju na zahtjeve rodne ravnopravnosti i inkluzije demokratskog i egalitarnog društva, djelujući rodno senzitivno kroz sve tri parlamentarne funkcije: reprezentaciju, donošenje zakona i politika i parlamentarni nadzor.

Donošenje rodno senzitivnog zakonodavstva preduslov je za urođnjavanje pravnog sistema i politika jedne države. Rodno senzitivno zakonodavstvo odnosi se na integraciju rodne perspektive u sve korake zakonodavnog procesa – pisanje, donošenje, provedba, praćenje i evaluacija – kako bi se postigao ultimativni cilj ravnopravnosti između žena i muškaraca.

Više informacija o ovoj temi pronađite na:
www.fes.ba